

Ивана Дејановић
ivana.dejanovic@fil.bg.ac.rs

Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Приче о старом и новом Нишу Јелене Јов. Димитријевић

Нишке приче / Јелена Јов. Димитријевића. – приредила Милунка Митић – Ниш: Огранак Вукове задужбине у Нишу, 2021 (Ниш: Графика Галеб). – 273 стр. : илустр ; 21 см. – ISBN 978-86-909045-2-5

Збирка *Нишке приче* Јелене Ј. Димитријевић обухвата причу у стиху „Баба Краса, у мој земан и с'га“, први пут објављену у часопису *Видело* крајем 1892. године, новелу „Ђул-Марикина приказња“ и приповетке „Свети Пантелеј“, „Српска девојка“, „Николаћ малебашаја“, „Батка Бунча и стринка Мариче“ и „Мејрем-ханум“ које су настајале на преласку из деветнаестог у двадесети и у првим годинама двадесетог века. Приповеткама претходи предговор приређивачице Милунке Митић у којем су предочени ауторкини биографски подаци из периода проведеног у Нишу, прилике настајања приповедака у збирци, тематика обрађена у њима, као и њихове књижевно-теоријске одлике. Збирку приповедака заокружују прилози из периодике који су претходили или пратили прва објављивања приповедака, што читаоцу пружа увид у шири спектар околности у којим су настајала дела сврстана у збирку.

Опус нишке тематике започиње по доласку Јелене Ј. Димитријевић у Ниш и њеном настањивању у граду током службе потпоручника Јована Димитријевића у Нишу, за ког удала 1881. године. Током периода проведеног у овом граду, који с прекидима траје седамнаест година, Јелена Ј. Димитријевић објављивала је поезију, прозу и међужанровска дела попут приче у стиху „Баба Краса, у мој земан и с'га“. Значај збирке *Нишке приче* огледа се у томе што су први пут у једној збирци обједињене све приповетке које тематизују град Ниш и живот тамошњег становништва, српског и турског. У приповеткама о старом Нишу Јелена Ј. Димитријевић указује готово истовремено на одлике националног идентитета тек ослобођеног српског становништва (Ниш је ослобођен од турске власти оснивањем Кнежевине Србије 1878. године на Берлинском конгресу након српско-турских ратова), као и одлике преосталог малобројног турског становништва настањеног на простору новоосноване кнежевине.

Те године је шеснаестогодишња Јелена Миљковић с породицом први пут посетила тек ослобођени град, а импресије надахнуте осећањима националног поноса и религиозног заноса унела скоро две деценије касније у епистоларни роман *Писма из Ниша о харемима* (1897), који је уједно њено најобимније и најобухватније дело о старом Нишу. Приповеткама ауторка продубљује и проширује нишке теме, обрађујући и етнографске карактеристике и одлике растућег и слободно изражаваног патриотизма српског становништва.

Хронолошки, прво дело овог корпуса је приповетка у стиху „Баба Краса, у мој земан и с'га“, објављена 1892. године, али, према речима саме ауторке, настала раније. Нишки опус завршава се групом приповедака „Фати-султан“, „Сафи-ханум“ и „Мејрем-ханум“ из 1907. године. Прва приповетка збирке, „Николаћ малебашија“, о чувару реда у махали, даје приказ заједничког живота хришћана и муслимана на простору јужне Србије. Кроз судбину главног јунака и особине којима се одликује: побожност, скромност и пожртвованост, приказане су колективне особине и страдање самог српског народа. Друга приповетка, која је у време првог објављивања привукла пажњу књижевне јавности, „Баба Краса, у мој земан и с'га“ пореди кодекс понашања из младости приповедачице и оне из времена у ком приповеда. Посебан акценат стављен је на обрасце примереног и непримереног понашања младих девојака у патријархалним и оријенталним срединама, те последице с којима би се суочавале девојке уколико би излазиле из наметнутих друштвених оквира. Приповетка „Свети Пантелеј“, попут оне о Николаћу малебашији, обележена је етнографским и религијским мотивима српског живља у Нишу и у њој Јелена Ј. Димитријевић још једном истиче значај очувања сопствене вере и традиције. Из опуса Јелене Ј. Димитријевић о муслиманским (турским) женама које су биле тема првих њених прозних дела, једина приповетка која се нашла у збирци *Нишке приче* јесте „Мерјем-ханум“. Смештајући радњу у харемски амбијент некадашњег турског Ниша и Нишке бање у познате шенлуке турских жена скривених од мушких очију, ауторка кроз ликове младих и старих муслиманки пореди прошла и садашња времена, истовремено се носталгично осврћући на живот некадашњег турског становништва на подручју јужне Србије. Новела „Ђул-Марикина приказња“ обилује фолклорним и социолошким елементима, који јој, поред изузетне литерарне вредности, дају и карактер етнографске студије. Посебан значај овог текста почива у језику, јер је новела написана нишким дијалектом, те чува говор локалног становништва. Приповетка „Српска девојка“ представља идеале који се приписују српској девојци у истоименој народној песми. У завршној приповеци збирке, „Батка Бунча и стринка Мариче“, у којој

је тематизован период најближе историје овог поднебља, ауторка се бави новим, модерним Нишлијама, и по први пут се у својим делима из овог опуса окреће грађанском слоју становништва. Последња у низу приповедака приказује слику Ниша као градске вароши, насупротив оријенталне махале из приповедака са почетка збирке.

У приповеткама Јелене Ј. Димитријевић о Нишу представљене су различите националности, друштвени слојеви, социолошке, етнографске и психолошке одлике становника Ниша, као и доба различита у политичком и историјском погледу. Отуд се овом збирком продубљује досадашња подела тема у стваралаштву Јелене Ј. Димитријевић и уноси нова перспектива у њен богат опус, пре свега у такозвани оријентални период.

Ivana Dejanović
ivana.dejanovic@fil.bg.ac.rs
University of Belgrade
Faculty of Philology

The Stories about Old and New Niš by Jelena J. Dimitrijević